

Nechutová, Jana

[Werner, Ernst. Stadtluft macht Frei: Frühscholastik und bürgerliche Emanzipation in der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1977-1978, vol. 26-27, iss. B24-25, pp. 96-

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107388>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

mecky mluvících oblastí existuje již po dlouhou dobu. Stejně nadšeně uvítají německý překlad Coplestona i naši zájemci o středověkou filozofii, donedávna dokázani na Überwega, de Wulfa, Gilsona, na některá spíše monograficky pojatá díla a na několik novější vyšších, ale těžko dostupných paperbacků.

Jana Nechutová

Ernst Werner: Stadtluft macht frei. Frühcholastik und bürgerliche Emanzipation in der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts, Akademie-Verlag Berlin 1976, 96 s.

Lipský marxistický historik — medievalista prof. Werner, u nás známý svými pracemi o lidovém sektarství (a o jeho úloze v husitství) a o arabském světě ve středověku, se tentokrát pokusil o celkový pohled na racionalistickou filozofii ranější scholastiky, již pojímá v souvislosti s emancipací středověkého měšťanstva. Na středověkou filozofii býváme zvyklí hledět jako na vnitřně jednotný jev: Wernerova studie nás upozorňuje, že někteří z předních myslitelů scholastiky jsou ideology šlechty a jiní ideology města a právě s tímto že je třeba počítat při určování úlohy toho kterého směru scholastiky ve vývoji středověkého myšlení.

Poté co autor v úvodní pasáži charakterizoval počátek vzniku městských komun v 11. a 12. století, zamýšlí se v prvních dvou kapitolách nad úlohou racionalismu, jak vstupuje do scholastiky v díle Anselma z Canterbury, nad smyslem racionalismu Abélardova, který usiloval o konvergenci filozofie a teologie a o to, dát teologii charakter skutečné vědy. Werner zde poznamenává (s. 23), že logickodialektické operace nebyly vědou ve vlastním smyslu slova, ale že legalizace rozumu (ratio) v rámci vládnoucí ideologie, humanizace teologie a emancipace individua byly skutečnými kroky vpřed, a že v ideologické oblasti odrážely ekonomický a sociální vzestup severozápadní Evropy. Další kapitola (Die Ratio führt in die Welt der Städte) je ústředním úsekem této studie: Autor dává jasně nahlédnout souvislost mezi vývojem scholastiky a hospodářskou prosperitou měst: za necelé další půlstoletí po Abélardovi můžeme pozorovat např. nové hodnocení tzv. artes mechanicae (zejména pařížská Svatoviktorská škola a škola v Chartres). V praxi to vedlo k důslednějším studiu kvadrivia a k tomu, že se vznikem necírkevních škol měšťanstvo poprvé vystupuje do popředí v organizaci svobodného studia. Paralelně s racionalizací víry dochází k laicizaci způsobu života. — Vlastní Wernerův přínos vidím pak v jeho výkladu o teologii Bernarda z Clairvaux a o snahách mnišských řádů, především cisterciáků (Monastische Theologie: Ideologie der Reaktion?): není sporu o tom, že jejich význam byl protiintelektuální, protiměstský, konzervativní. Werner ovšem postřehl souvislost mezi klášterní teologií a mezi proudem agrárního vzestupu ve 12. století, který je možno pozorovat ve Francii, ale též např. v Anglii; na tomto rozvoji se cisterciáci velmi aktivně podíleli, napomáhali mu a těžili z něho. Autor proto odmítá charakterizovat klášterní teologii jako „vita contemplativa“ a zastává názor, že klášterní teologii oddělovalo od scholastiků především různé místo jejich nositelů v diferenciující se feudální společnosti, v níž se město stávalo hybným prvkem. Feudální ideologie cisterciáckého typu odrážela snahy pozemkových vlastníků zachovat si dosavadní prvinství ve společnosti. „Aus alle dem geht hervor, dass die Scholastiker genau so wie die Mönche die feudale Klassengesellschaft verteidigten, nur dass sie ihr unter Einbeziehung des Stadtbürgertums eine zeitentsprechende Ideologie geben.“ — V 5. kapitole rozebírá autor význam termínů libertas, ratio a labor v teologicko-filozofické literatuře zkoumané doby; věnuje se přitom inspirující úloze, již měly pro západní Evropu vztahy k východnímu křesťanství a k islámu, přičemž objevuje nejednu novou souvislost. Práce, vykonaná v této kapitole, je o to cennější, že existuje málo odborníků, znalých poměrů evropského i byzantského středověku zároveň, a Werner k nim nepochybně patří.

Studii doprovází důkladný poznámkový aparát, dokumentující názory současné marxistické i buržoazní historiografie a podávající ve znění originálu doklady z děl středověkých myslitelů.

Jana Nechutová